

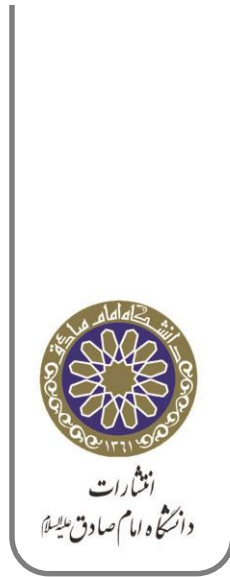

آموزه‌های معصومان در مواجهه

امانت

دکتر میثم مطیعی

عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: آموزه‌های معصومان در مواجهه با اهانت

مؤلف: دکتر میثم مطیعی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

چاپ و صحافی: چاپ هوشنگی

چاپ اول: ۱۴۰۲

قیمت: ۲/۰۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۹-۹۱-۱

«این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است»

فروشگاه مرکزی: تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان فخررازی و خیابان دانشگاه، مجتمع پارسا، همکف، واحد ۳ و ۲
تلفن: ۶۶۹۵۴۶۰۳ - تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۰۶۰۶۷۴۱۱
فروشگاه کتاب صادق: تهران: بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، ضلع شمالی دانشگاه
صندوق پستی ۱۵۹-۰۱۴۶۵۵ کد پستی: ۰۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ • تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
فروشگاه اینترنتی: <https://press.isu.ac.ir> • E-mail: pub@isu.ac.ir

سرشناسه: مطیعی، میثم، ۱۳۶۳-

عنوان و نام پدیدآور: آموزه‌های معصومان در مواجهه با اهانت /

مؤلف میثم مطیعی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۵۹۰ ص

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۹-۹۱-۱

موضوع: دشنام‌گویی - جنبه‌های مذهبی - اسلام

موضوع: محمد(ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق - شتم و سب

موضوع: دعا و نفرین - جنبه‌های مذهبی - اسلام

موضوع: چهارده معصوم - اخلاق

موضوع: چهارده معصوم - جزای دشمنان

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

رده‌بندی کنگره: BP ۱۹۸/۶

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۹۱۷۸۶۷۲

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.
این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست اجمالی

سخن ناشر	۱۷
مقدمه	۱۹
فصل اول: کلیات، مفاهیم و اصطلاحات	۲۷
فصل دوم: راهکارهای رویارویی با اهانت در آموزه‌های قرآن کریم	۱۲۳
فصل سوم: راهکارهای رویارویی با اهانت در آموزه‌های حدیث و سیره معصومان علیهم السلام . ۲۰۳	
فصل چهارم: مبانی مواجهه با اهانت به معصومان در آموزه‌های اسلامی و ارائه الگو	۳۶۵
خاتمه و نتیجه‌گیری	۴۳۵
پیوست: جدول کلیه آیات مرتبط با اهانت در قرآن کریم	۴۴۷
منابع و مأخذ	۵۳۵
نمایه آیات	۵۵۷
نمایه	۵۶۹

فهرست تفصیلی

سخن ناشر	۱۷
مقدمه	۱۹
فصل اول: کلیات، مفاهیم و اصطلاحات	۲۷
گفتار اول: کلیات	۲۷
۱-۱. بیان مسئله	۲۷
۲-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش	۲۸
۳-۱. ضرورت نظری	۲۸
۱-۳-۱. توسعه ادبیات نظری از مفهوم اهانت	۲۸
۲-۳-۱. بسط دانش بشری در حوزه اهانت	۲۹
۳-۳-۱. آگاهی از آموزه‌های قرآنی و روایی در حوزه اهانت	۲۹
۴-۱. ضرورت عملی	۲۹
۱-۴-۱. توصیه به کارگزاران جامعه جهت تصحیح سیاست‌گذاری‌ها در مقابله با اهانت	۲۹
۲-۴-۱. توصیه‌های عملی در جهت آموزش برای مواجهه صحیح با اهانت	۲۹
۳-۴-۱. دستیابی به الگوی عملی مبتنی بر آموزه‌های قرآن و روایات در حیطه مواجهه با اهانت	۳۰
۵-۱. پیشینه تحقیق	۳۰
۶-۱. روش تحقیق	۳۲
۷-۱. جنبه نوآوری تحقیق	۳۳

- ۳۵..... ۸-۱. چارچوب تحقیق (سازمان فصول).....
- ۳۶..... گفتار دوم: ادبیات نظری تحقیق.....
- ۳۷..... ۱-۲. مفهوم مبانی.....
- ۳۷..... ۲-۲. مفهوم راهکار.....
- ۳۸..... ۳-۲. مفهوم الگو.....
- ۳۹..... ۴-۲. مفهوم اهانت.....
- ۴۰..... گفتار سوم: ریشه‌های لغوی و اصطلاحات اهانت.....
- ۴۰..... ۱-۳. بررسی ریشه‌های لغوی مرتبط با اهانت.....
- ۴۱..... ۱-۱-۳. جدول الفبایی.....
- ۴۲..... ۱-۱-۳. أنب (تأنیب).....
- ۴۲..... ۲-۱-۳. برأ (تبری).....
- ۴۳..... ۳-۱-۳. بکت (تبکیت).....
- ۴۳..... ۴-۱-۳. بهل (مباهلة).....
- ۴۳..... ۵-۱-۳. ثرب (تثريب).....
- ۴۴..... ۶-۱-۳. ثلب (مثالب).....
- ۴۴..... ۷-۱-۳. حقر (تحقير).....
- ۴۵..... ۸-۱-۳. خفف (تخفيف).....
- ۴۵..... ۹-۱-۳. ذمم (مذمة).....
- ۴۵..... ۱۰-۱-۳. زری (بیزی به).....
- ۴۶..... ۱۱-۱-۳. سب.....
- ۴۶..... ۱۲-۱-۳. سخر (تمسخر).....
- ۴۷..... ۱۳-۱-۳. سفه (سفاهة).....
- ۴۷..... ۱۴-۱-۳. شتم.....
- ۴۸..... ۱۵-۱-۳. شنأ (شنآن).....
- ۴۸..... ۱۶-۱-۳. شنع (تشنيع).....
- ۴۹..... ۱۷-۱-۳. شين.....
- ۴۹..... ۱۸-۱-۳. طعن.....
- ۴۹..... ۱۹-۱-۳. عتب.....
- ۵۰..... ۲۰-۱-۳. عدل.....

۵۰.....	۲۱-۱-۱-۳. عنف (تعنيف).....
۵۱.....	۲۲-۱-۱-۳. عور (تعير).....
۵۱.....	۲۳-۱-۱-۳. عيب (تعيب).....
۵۲.....	۲۴-۱-۱-۳. غمز.....
۵۲.....	۲۵-۱-۱-۳. فحش.....
۵۳.....	۲۶-۱-۱-۳. فضح.....
۵۳.....	۲۷-۱-۱-۳. فند (تفنيدي).....
۵۳.....	۲۸-۱-۱-۳. قبح (تقبيح).....
۵۴.....	۲۹-۱-۱-۳. قتل.....
۵۴.....	۳۰-۱-۱-۳. قذف.....
۵۵.....	۳۱-۱-۱-۳. قرع (تقرع).....
۵۵.....	۳۲-۱-۱-۳. لعن.....
۵۶.....	۳۳-۱-۱-۳. لمز.....
۵۷.....	۳۴-۱-۱-۳. لوم (ملامة).....
۵۷.....	۳۵-۱-۱-۳. نال (نيل).....
۵۸.....	۳۶-۱-۱-۳. ندد (تنديدي).....
۵۸.....	۳۷-۱-۱-۳. نقص (تنقيص).....
۵۸.....	۳۸-۱-۱-۳. ويخ (توييخ).....
۵۹.....	۳۹-۱-۱-۳. وقع (وقیعة).....
۵۹.....	۴۰-۱-۱-۳. وهم (تهمت).....
۶۰.....	۴۱-۱-۱-۳. وهن (توهين).....
۶۰.....	۴۲-۱-۱-۳. هتک.....
۶۱.....	۴۳-۱-۱-۳. هجوا (هجاء).....
۶۱.....	۴۴-۱-۱-۳. هزء (استهزاء).....
۶۱.....	۴۵-۱-۱-۳. هکم (تهگم).....
۶۲.....	۴۶-۱-۱-۳. همز.....
۶۲.....	۴۷-۱-۱-۳. هون (اهانت).....
۶۳.....	۲-۳. بررسی اصطلاحات.....
۶۵.....	۱-۲-۳. جدول اصطلاحات بر اساس ترتيب الفبایی.....

- ۶۵ ..... ۱-۲-۳-۱. ابتر.
- ۶۷ ..... ۲-۲-۳-۱. ابعده الله.
- ۶۷ ..... ۳-۲-۳-۱. ابن البوال علی عقبیه.
- ۶۸ ..... ۴-۲-۳-۱. ابن الخبیثه.
- ۶۹ ..... ۵-۲-۳-۱. ابن الزانیه.
- ۷۰ ..... ۶-۲-۳-۱. ابن الزرقاء.
- ۷۱ ..... ۷-۲-۳-۱. ابن الطباخه.
- ۷۲ ..... ۸-۲-۳-۱. ابن النایغه.
- ۷۲ ..... ۹-۲-۳-۱. ابن سمیه.
- ۷۴ ..... ۱۰-۲-۳-۱. ابن مرجانه.
- ۷۴ ..... ۱۱-۲-۳-۱. ابن هند.
- ۷۵ ..... ۱۲-۲-۳-۱. اثرم.
- ۷۵ ..... ۱۳-۲-۳-۱. اخسأ (اخسؤا).
- ۷۶ ..... ۱۴-۲-۳-۱. اسکت الله نامتک.
- ۷۶ ..... ۱۵-۲-۳-۱. اسود.
- ۷۷ ..... ۱۶-۲-۳-۱. اشباه الرجال.
- ۷۸ ..... ۱۷-۲-۳-۱. أشقر (شقیراء).
- ۷۸ ..... ۱۸-۲-۳-۱. اصلع.
- ۷۸ ..... ۱۹-۲-۳-۱. اعور.
- ۷۸ ..... ۲۰-۲-۳-۱. انزع.
- ۷۹ ..... ۲۱-۲-۳-۱. باغی.
- ۸۰ ..... ۲۲-۲-۳-۱. بخیل.
- ۸۰ ..... ۲۳-۲-۳-۱. بطین.
- ۸۰ ..... ۲۴-۲-۳-۱. بعداً لکم.
- ۸۱ ..... ۲۵-۲-۳-۱. بفيك التراب.
- ۸۱ ..... ۲۶-۲-۳-۱. بقر.
- ۸۲ ..... ۲۷-۲-۳-۱. بهیمه.
- ۸۳ ..... ۲۸-۲-۳-۱. تبالک.
- ۸۳ ..... ۲۹-۲-۳-۱. تربت یداک.

٨٤	..... ثكلتك (ثكلتك الشواكل، ثكلتك أمك، ثكلتكم أمهاتكم)
٨٥	..... جلف الجافى
٨٥	..... حائك
٨٥	..... حمار
٨٦	..... خائن
٨٦	..... خبيث
٨٧	..... خنزير
٨٧	..... دعى ابن الدعى
٨٨	..... دميم
٨٨	..... زنديق
٨٩	..... زنيم
٩٠	..... شارب الخمر
٩٠	..... شحيح
٩١	..... صه
٩١	..... ضالّ (مضلّ)
٩٢	..... طاغى
٩٣	..... طليق
٩٤	..... عاصى
٩٤	..... عتل
٩٤	..... عدو الله
٩٥	..... غادر
٩٦	..... غوى (غاوى)
٩٧	..... فاجر
٩٧	..... فاسق
٩٨	..... فرعون
٩٩	..... فض الله فاك
١٠٠	..... قاسط
١٠٠	..... قبح الله
١٠١	..... قصير

- ۱۰۱ ..... ۳-۲-۱-۵۹. کافر
- ۱۰۱ ..... ۳-۲-۱-۶۰. کذاب
- ۱۰۲ ..... ۳-۲-۱-۶۰. کلب
- ۱۰۳ ..... ۳-۲-۱-۶۱. لا ابا (لک، لغیرک، لشائیک) و لا ام لک
- ۱۰۳ ..... ۳-۲-۱-۶۲. لا ابقی الله علیک
- ۱۰۴ ..... ۳-۲-۱-۶۳. لکع
- ۱۰۵ ..... ۳-۲-۱-۶۴. مارق
- ۱۰۵ ..... ۳-۲-۱-۶۵. مفتون
- ۱۰۶ ..... ۳-۲-۱-۶۶. ملحد
- ۱۰۶ ..... ۳-۲-۱-۶۷. منافق
- ۱۰۷ ..... ۳-۲-۱-۶۸. مه
- ۱۰۷ ..... ۳-۲-۱-۶۹. ناکث
- ۱۰۸ ..... ۳-۲-۱-۷۰. نصرانی
- ۱۰۸ ..... ۳-۲-۱-۷۱. نعثل
- ۱۰۹ ..... ۳-۲-۱-۷۲. ویحکم
- ۱۰۹ ..... ۳-۲-۱-۷۳. ویلکم
- ۱۱۰ ..... ۳-۲-۱-۷۴. یهودی
- ۱۱۰ ..... ۳-۳-۳. گونه‌شناسی انواع اهانت‌ها (دسته‌بندی‌ها)
- ۱۱۱ ..... ۳-۳-۱. انواع دسته‌بندی‌های
- ۱۱۱ ..... ۳-۳-۱-۱. میزان شدت و ضعف
- ۱۱۲ ..... ۳-۳-۲. بار فقهی و حقوقی
- ۱۱۳ ..... ۳-۳-۱-۳. اشاره به حرفه و شغل
- ۱۱۳ ..... ۳-۳-۱-۴. تشبیه به حیوانات
- ۱۱۳ ..... ۳-۳-۱-۵. اهانت‌های بیانگر ظواهر شخص
- ۱۱۳ ..... ۳-۳-۱-۶. اهانت‌های دارای جنبه اعتقادی
- ۱۱۴ ..... ۳-۳-۱-۷. اهانت بر مبنای سوابق سوء خانوادگی
- ۱۱۴ ..... ۳-۳-۱-۸. اهانت بر اساس خصوصیات اخلاقی و عملی
- ۱۱۴ ..... ۳-۳-۱-۹. توصیف‌های آبروبر
- ۱۱۴ ..... ۳-۳-۱-۱۰. اهانت به شیوه لعن و نفرین

۱۱۵	..... اهانت در تخاطب	۳-۱-۱۱
۱۱۵	..... ریشه‌های متشابه و هم‌خانواده	۳-۱-۱۲
۱۱۶	..... اهانت‌های قولی و عملی	۳-۱-۱۳
۱۱۶	..... اهانت‌های بین و غیر بین	۳-۱-۱۴
۱۱۷	..... اهانت با توجه به شأن و جایگاه	۳-۱-۱۵
۱۱۷	..... جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	
۱۱۸	..... یک. شناسایی بهتر موضوع بحث	
۱۱۹	..... دو. آشنایی با فرهنگ عرب صدر اسلام	
۱۱۹	..... سه. کسب یک فهم منسجم از مبحث اهانت	
۱۲۰	..... چهار. نیازمندی فصل «شبهه‌های مواجهه معصومان با اهانت در قرآن» به مطالعات لفظی	..... ۱۲۰
	..... پنج. اثرگذاری طرح کلی الفاظ و اصطلاحات اهانت در امکان استقصاء، درک میزان شدت و فهم مواجهه معصومان	..... ۱۲۰
۱۲۳	..... فصل دوم: راهکارهای رویارویی با اهانت در آموزه‌های قرآن کریم	
۱۲۳	..... مقدمه	
۱۲۷	..... گفتار اول: دسته‌بندی انواع اهانت به معصومان در قرآن کریم	
۱۲۷	..... ۱-۱. تمسخر و استهزاء	
۱۳۰	..... ۲-۱. دروغ‌گو خواندن، تکذیب و افتراء	
۱۳۲	..... ۳-۱. مجنون خواندن	
۱۳۴	..... ۴-۱. شاعر خواندن	
۱۳۶	..... ۵-۱. کاهن خواندن	
۱۳۸	..... ۶-۱. ساحر و یا سحرزده خواندن	
۱۴۱	..... ۷-۱. تحقیر شأن پیامبران (خانوادگی، مالی، قدرت و اخراج کردن و...)	
۱۴۳	..... ۸-۱. سفیه خواندن پیامبران و مؤمنان و دچار آسیب روانی دانستن آنان	
۱۴۵	..... ۹-۱. قدرت طلب خواندن	
۱۴۷	..... ۱۰-۱. بدشگون خواندن (تطیر)	
۱۴۹	..... ۱۱-۱. تهدید کردن پیامبران	
۱۵۲	..... ۱۲-۱. رذل خواندن مؤمنان و پیروان پیامبران	
۱۵۴	..... ۱۳-۱. اتهام رذائل اخلاقی و عیب جویی از انبیاء	
۱۵۶	..... ۱۴-۱. اتهام به داستان‌سرایی (اساطیر) و از دیگری آموختن	

- ۱۵-۱. به مبارزه طلبیدن، درخواست تعجیل عذاب و تحدی ۱۵۸
- ۱۶-۱. ضال و مضل خواندن ۱۶۰
- گفتار دوم: گونه شناسی واکنش‌ها و روش‌های مواجهه با اهانت در قرآن ۱۶۲
- ۱-۲. تبیین و روشنگری ۱۶۳
- ۱-۲. عفو و صفح ۱۶۵
- ۲-۲. رفع زمینه‌های اهانت ۱۶۷
- ۳-۲. استهزاء خداوند و مؤمنان نسبت به کفار ۱۶۹
- ۴-۲. هجرت کردن و تبری جستن و روی گرداندن ۱۷۱
- ۵-۲. صبر، سکوت و توکل بر خدا ۱۷۴
- ۶-۲. وعید و تهدید (تأکید بر نذیر بودن) عذاب الهی، مهرزدن بر قلوب ۱۷۶
- ۷-۲. به مقابله طلبیدن اهانت‌کنندگان ۱۷۹
- ۸-۲. نفی صفات نامناسب ۱۸۱
- ۹-۲. عدم سستی در مأموریت و جدیت بیشتر در اهداف رسالت ۱۸۴
- ۱۰-۲. تأکید بر امانت‌دار بودن ۱۸۷
- ۱۱-۲. نفی اجر خواهی ۱۸۹
- ۱۲-۲. پاسخ تطییر ۱۹۱
- ۱۳-۲. طلب نصرت از خدا و امداد الهی، عزت، اتکاء به نصرت الهی، پناه بردن به خدا، حمایت
خداوند متعال از انبیاء ۱۹۲
- ۱۴-۲. توجه دادن به اوضاع رسل و اقوام سابق ۱۹۵
- ۱۵-۲. نفرین و دعا و لعن علیه اهانت‌کننده ۱۹۷
- ۱۶-۲. مقابله به مثل و اشاره به حقیقت اهانت‌کنندگان ۱۹۹
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۲۰۱
- فصل سوم: راهکارهای رویارویی با اهانت در آموزه‌های حدیث و سیره معصومان علیهم‌السلام ۲۰۳
- مقدمه ۲۰۳
- گفتار اول: سابقه اهانت به مقدسات دین و اولیاء الهی در حدیث و تاریخ ۲۰۴
- ۱-۱. ضرورت و فواید بحث از سابقه اهانت ۲۰۵
- ۱-۱-۱. ضرورت‌ها ۲۰۶
- ۱-۱-۲. فواید ۲۰۷
- ۲-۱. نمونه‌هایی از اهانت به رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ۲۱۰

۲۲۰	۳-۱. نمونه‌هایی از اهانت به امیرالمؤمنین علی علیه السلام
۲۲۵	۱-۳-۱. تشکیلات سب و لعن معاویه علیه حضرت علی علیه السلام
۲۴۷	۲-۳-۱. اقدام عمر بن عبدالعزیز در ممنوع کردن سب و لعن حضرت علی علیه السلام
۲۵۱	۴-۱. نمونه‌هایی از اهانت به سایر اهل بیت علیهم السلام
۲۶۰	گفتار دوم: سیره معصومان علیهم السلام در مواجهه با اهانت‌کنندگان
۲۶۰	۱-۲. رفع بهانه‌ها و زمینه‌های اهانت
۲۷۱	۲-۲. پرهیز از اقدامات شتاب‌آلود و هیجان‌زده
۲۷۳	۳-۲. نفی رویکرد تلافی‌جویانه و عدم مقابله به مثل
۲۸۵	۴-۲. تفکیک میان اهانت‌کننده نادان و مغرض
۲۸۶	۱-۴-۲. در مواجهه با نادان
۲۸۶	۱-۱-۴-۲. برخورد کریمانه
۳۰۰	۲-۱-۴-۲. در برخورد با مغرض
۳۰۱	۳-۱-۴-۲. اجرای حکم الهی
۳۰۳	۱-۳-۱-۴-۲. حکم سب انبیاء الهی
۳۰۴	۲-۳-۱-۴-۲. حکم سب پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم
۳۰۷	۳-۳-۱-۴-۲. حکم سب امیرالمؤمنین علیه السلام
۳۰۹	۴-۳-۱-۴-۲. حکم اهانت به سایر ائمه علیهم السلام
۳۱۰	۵-۳-۱-۴-۲. نواصب؛ تشکیلات اهانت به معصومان علیهم السلام
۳۱۵	۶-۳-۱-۴-۲. نفرین و لعن اهانت‌کننده
۳۲۵	۷-۳-۱-۴-۲. پاسخ قاطع به اهانت‌کننده مغرض
۳۳۱	۸-۳-۱-۴-۲. نمونه‌هایی از پاسخ قاطعانه اهل بیت علیهم السلام به اهانت‌کنندگان
۳۴۳	۴-۱-۴-۲. معرفی معصومان علیهم السلام و دفاع از ساحت عصمت و امامت
۳۵۰	۵-۱-۴-۲. صبر و سکوت
۳۵۸	گفتار سوم: شناخت اهداف دشمن
۳۵۹	۱-۳. برخی از اهداف دشمن
۳۶۰	گفتار چهارم: استقامت و پایداری
۳۶۳	نتیجه‌گیری
۳۶۵	فصل چهارم: مبانی مواجهه با اهانت به معصومان در آموزه‌های اسلامی و ارائه الگو
۳۶۵	گفتار اول: مبانی

۳۶۵.....	۱-۱. مقدمه.....
۳۶۶.....	۲-۱. مبانی فقهی، حقوقی و حکومتی.....
۳۶۶.....	۱-۲-۱. وجوب تعظیم شعائر و در مقابل آن حرمت اهانت.....
۳۶۸.....	۲-۲-۱. اشاعه اهانت مصداقی از اشاعه فحشاء.....
۳۶۹.....	۳-۲-۱. حفظ وحدت.....
۳۷۰.....	۴-۲-۱. اصل هدایت و لزوم خارج کردن از گمراهی.....
۳۷۲.....	۵-۲-۱. عدم اغراء به جهل.....
۳۷۳.....	۶-۲-۱. رعایت عدالت و لزوم اجرای احکام عادلانه.....
۳۷۴.....	۷-۲-۱. رأفت حکومت اسلامی.....
۳۷۵.....	۸-۲-۱. حرمت وهن دین.....
۳۷۷.....	۹-۲-۱. اصل مقابله با فتنه.....
۳۸۰.....	۳-۱. مبانی اخلاقی.....
۳۸۰.....	۱-۳-۱. فضایل اخلاقی.....
۳۸۰.....	۱-۱-۳-۱. حلم.....
۳۸۱.....	۲-۱-۳-۱. عفو.....
۳۸۳.....	۳-۱-۳-۱. رفق و مدارا.....
۳۸۵.....	۴-۱-۳-۱. طیب کلام.....
۳۸۶.....	۲-۳-۱. رذائل اخلاقی.....
۳۸۶.....	۱-۲-۳-۱. تعبیر.....
۳۸۸.....	۲-۲-۳-۱. انتقام جویی.....
۳۹۰.....	۳-۲-۳-۱. حقد و کینه‌ورزی.....
۳۹۱.....	۴-۱. مبانی فرهنگی و ارتباطی.....
۳۹۲.....	۱-۴-۱. پرهیز از تقدس‌زدایی.....
۳۹۴.....	۲-۴-۱. جلوگیری از واژگونی ارزشی.....
۳۹۷.....	گفتار دوم: ارائه الگو.....
۳۹۷.....	۱-۲. مقدمه.....
۳۹۸.....	۲-۲. ویژگی‌های کلی و شکلی هر الگو.....
۳۹۸.....	۱-۲-۲. مفهوم الگو.....
۴۰۰.....	۲-۲-۲. ویژگی‌های الگو.....

۴۰۱	..... پایداری ۱-۲-۲-۲
۴۰۱	..... ساده‌سازی ۲-۲-۲-۲
۴۰۲	..... گویاسازی ۳-۲-۲-۲
۴۰۳	..... تمایز الگو و مفاهیم نزدیک به آن ۳-۲-۲
۴۰۴	..... الگوی مستخرج از راهکارهای مواجهه با اهانت ۳-۲
۴۰۵	..... اول: روند استخراج الگو ۱-۳-۲
۴۰۷	..... دوم: الگوی انواع ریشه‌ها و اصطلاحات اهانت ۲-۳-۲
۴۱۱	..... سوم: الگوی رابطه راهکارهای مواجهه با اهانت و مبانی فقهی، حقوقی و حکومتی ۳-۳-۲
۴۱۳	..... چهارم: الگوی رابطه راهکارهای مواجهه با اهانت و مبانی اخلاقی ۴-۳-۲
۴۱۵	..... پنجم: الگوی رابطه راهکارهای مواجهه با اهانت و مبانی فرهنگی و ارتباطی ۵-۳-۲
۴۱۷	..... ششم: الگوی رابطه میان انواع اهانت‌کنندگان و راهکارهای مواجهه با اهانت ۶-۳-۲
۴۲۷	..... هفتم: الگوی رابطه میان شرایط اجتماعی و راهکارهای مواجهه با اهانت ۷-۳-۲
۴۲۹	..... هشتم: الگوی اجرایی برخورد با اهانت‌کنندگان ۸-۳-۲
۴۳۲	..... ۱-۸-۳-۲. تطبیق شاخصه‌های الگوی مطلوب در مورد الگوی رسم شده ۱-۸-۳-۲
۴۳۲	..... پایداری ۱-۱-۸-۳-۲
۴۳۳	..... ساده‌سازی ۲-۱-۸-۳-۲
۴۳۳	..... گویاسازی ۳-۱-۸-۳-۲
۴۳۴	..... نتیجه‌گیری
۴۳۵	..... خاتمه و نتیجه‌گیری
۴۴۷	..... پیوست: جدول کلیه آیات مرتبط با اهانت در قرآن کریم
۵۳۵	..... منابع و مآخذ
۵۵۷	..... نمایه آیات
۵۶۹	..... نمایه

سخن ناشر

رسالت و مأموریت دانشگاه امام صادق (علیه السلام) «تولید علوم انسانی اسلامی» و «تربیت نیروی درجه یک برای نظام» (که در راهبردهای ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله تعیین شده) است. اثرپذیری علوم انسانی از مبانی معرفتی و نقش معارف اسلامی در تحول علوم انسانی، دانشگاه را بر آن داشت که به طراحی نو و بازمهندسی نظام آموزشی و پژوهشی جهت پاسخ‌گویی به نیازهای نوظهور انقلاب، نظام اسلامی و تربیت اسلامی به عنوان یک اصل محوری برای تحقق مأموریت خویش بپردازد و بر این باور است که علم توأم با تزکیه نفس می‌تواند هویت جامعه را در مسیر تعالی و رشد قرار دهد.

ازاین حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری دانست که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل‌ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهره‌مندی از نتایج آن‌هاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی

جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی»، در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که ثمرات نیکویی آن در فضای ملی و بین‌المللی داشته است. طبعاً آنچه حاصل آمده، محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام‌عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آن‌ها است تا بدین وسیله زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت **مکتب علمی امام صادق (علیه‌السلام)** را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

اهانت به معصومان یعنی انبیاء و چهارده معصوم علیهم السلام از بزرگ‌ترین گناهان است که در روایات، مساوی با اهانت به خدای متعال قرار داده شده است، چنان‌که از امام صادق علیه السلام نقل شده که در بیان آیه کریمه «وَلَا تُسَبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ»^۱ (الانعام / ۱۰۸)، به راوی فرمود: آیا دیده‌ای کسی خدا را فحش دهد؟ راوی گفت: فدایت شوم، چگونه؟ فرمود: هرکس ولی خدا را فحش دهد، خدا را ناسزا گفته است (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج: ۱، ۳۷۳-۳۷۴). پیامبران الهی و امامان معصوم علیهم السلام، در طول تاریخ، مورد هجمه و اهانت دشمنان دین بوده و هستند (برای نمونه ن.ک: یس/ ۳۰). در دوران معاصر، به واسطه تغییراتی که در عرصه رسانه‌های گروهی صورت گرفته است و به واسطه توان تبلیغی جریان‌های مخالف دین، مسئله اهانت به معصومان، با شدت بیشتر و در گونه‌های متنوع، اعم از مکتوب، فیلم،

---

۱. و آنها را که کفار به جای خدا می‌خوانند (مانند بت‌ها و اجنه) دشنام ندهید که آنها نیز از روی عداوت و نادانی به خدا دشنام دهند. این‌گونه ما برای هر گروهی کردارشان را آراستیم، سپس بازگشت آنها به سوی پروردگارشان است، پس آنها را از آنچه (در دنیا) انجام می‌داده‌اند آگاه خواهد نمود.

کاریکاتور و ... مطرح شده است؛ همین امر باعث شده که بسیاری از دین‌مداران در مواجهه با اهانت به انبیاء و اولیای الهی به دنبال راهکار و الگویی برای عمل خویش باشند. پژوهش حاضر تلاش خواهد کرد که این خلأ، راهکار و الگو را پوشش دهد. برای بررسی چنین موضوعی نیاز است که آیات، احادیث و سیره معصومان در منابع تاریخی مربوط به نحوه برخورد معصومان با اهانت‌کنندگان، مورد بررسی جدی و دقیق‌تر قرار گیرد و از این طریق، الگو و روشی در باب مقابله با اهانت‌کنندگان به اولیای الهی یافت شود.

بر اساس آنچه ذکر شد، مسئله اصلی این پژوهش، پرداختن به ابعاد مختلف مسئله اهانت است. محقق به دنبال آن است که با بررسی سیره اولیای الهی در قرآن و نگاهی تفصیلی به منابع روایی و تاریخی در این باره، به الگویی در باب مواجهه با اهانت دست یابد که بر اساس آن الگو، بتوان به مصادیق متفاوت و متغیر اهانت، جوابی شایسته و متناسب با تعالیم اولیای الهی ارائه کرد؛ از این رو، پاسخ به سؤالات مختلف موجود و ارائه الگو در این زمینه، از اهداف و مسائل اصلی مورد توجه محقق خواهد بود؛ زیرا در حال حاضر، شیوه‌های مختلفی از پاسخ دادن به اهانت‌ها در جامعه رایج است که مسلماً همه این شیوه‌ها، مورد تأیید اولیای الهی نیست. بدون یک تحقیق جامع و گسترده که انواع مختلف اهانت را در کنار یکدیگر مورد بررسی قرار دهد و پاسخ‌ها و مواجهه‌های در ظاهر متفاوت انبیاء و ائمه معصومین علیهم‌السلام را نیز مورد توجه قرار دهد، نمی‌توان به چنین الگویی دست یافت؛ به عنوان مثال، در متون دینی، هم از گذشت کردن و اکرام اهانت‌کننده اخباری به دست ما رسیده است و هم برخورد قاطع و مجازات اهانت‌کننده را در روایات و گزارش‌های تاریخی مشاهده می‌کنیم. بدون یک بررسی جامع، این تفاوت‌های ظاهری می‌تواند مستمسک اختلافات مضرری در برخورد با اهانت‌ها قرار گیرد؛ مثلاً فردی که میل به تساهل و دوری از انجام وظیفه دارد، مسئله گذشت را تعمیم داده و در همه جا به آن استناد می‌کند و آنکه میل به برخورد و غضب و خشم دارد، مسئله اجرای حکم الهی را حتی در مواردی که به عفو و صفح کریمانه توصیه شده‌ایم، اولویت می‌دهد. بر این اساس سؤال‌های اصلی که پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به آنهاست را می‌توان چنین بیان داشت:

- ۱- مهم‌ترین مبانی برگرفته از قرآن و حدیث در رویارویی با اهانت به معصومان چیست؟
 ۲- مهم‌ترین راهکارها در رویارویی با اهانت به معصومان بر اساس آموزه‌های قرآن کریم، حدیث و سیره معصومان چیست؟

در پاسخ به این سؤال‌ها، فرضیه‌های اولیه محقق به شرح زیر بوده است:

۱- رعایت حرمت مقدسات و پرهیز از اشاعه فحشاء، حفظ وحدت، مقابله با فتنه، مطلوب نبودن اهانت و سب در تربیت دینی، پرهیز از رذائل اخلاقی همچون غلظت قلب و انتقام‌جویی بی‌هدف، به کار بستن فضایل اخلاقی از نوع رفتارهای مداراآمیز به منظور کاهش تنش و ایجاد فضای تأدیب و تألیف قلوب، صیانت از حریم امامت و ولایت از مهم‌ترین مبانی برگرفته از قرآن و حدیث در رویارویی با اهانت است.

۲- بر اساس آموزه‌های قرآن کریم خودداری از اهانت و سب متقابل، هجر، سکوت و صبر به حسب مورد، وعید و تهدید بر اساس مقتضیات، به مقابله طلبیدن اهانت‌کنندگان، عدم سستی در مأموریت و جدیت بیشتر در اهداف رسالت و نفی صفات نامناسب از مهم‌ترین راهکارها در رویارویی با اهانت به معصومان بوده و پرهیز از دامن زدن به اهانت و عادی‌سازی آن، نفی رویکرد صرفاً تلافی‌جویانه، تفکیک میان اهانت‌کننده نادان با مغرض، رفع بهانه‌های اهانت و ... از مهم‌ترین راهکارها در رویارویی با اهانت به معصومان بر اساس آموزه‌های حدیث و سیره معصومان است؛ از این‌روست که جای یک پژوهش گسترده و مبسوط که در نهایت الگویی جامع ارائه نماید، خالی است. این الگوی جامع می‌تواند باعث شود که در شرایط مختلف، وظیفه خویش را با توجه به تعالیم دینی بشناسیم.

بررسی سیره معصومان علیهم‌السلام و ارائه نمونه‌های عینی از رفتار آن امامان هدایت، در شرایط کنونی جوامع اسلامی ضروری است. بشر امروز به دلیل وجود انواع شرایط متحول، پرتلاطم و نارسایی‌های گوناگون تربیتی، اخلاقی و عملی برای اصلاح خود به تاسی از پیامبر و اهل بیت علیهم‌السلام نیاز مبرم دارد؛ زیرا آنان هستند که بشریت را به ارزش‌ها فرا می‌خوانند. سیره اخلاقی و تربیتی معصومان علیهم‌السلام قطعاً قابلیت ایجاد تغییر و اصلاح رفتارهای اجتماعی و فردی را داراست.

سیره اهل بیت علیهم السلام به معنای گزارش تاریخی وقایع اتفاق افتاده در عصر آنها و به تعبیری تاریخ زندگی ایشان نیست. بلکه روش، سبک ویژه، قاعده رفتاری و منطق عملی ثابت آنها در زندگی است. این منطق عملی ثابت، روشمند و ضابطه‌مند، قابل استخراج از مجموع عملکرد ایشان در عرصه‌های مختلف زندگی و حوادث متفاوتی است که برای آنان رخ نموده است. براین اساس ما در چنین پژوهشی به دنبال مجموعه‌ای از اعمال و رفتار افرادی حکیم و عاقل هستیم که بتوانیم براساس آن رفتار و اعمال منطق عملی ثابت حاکم بر آنها را کشف نماییم. این افراد حکیم و عاقل، صلاحیت هدایت و رهبری مردم را داشته و اتکاء به سیره آنها می‌تواند برای امروز ما راهگشا و الگوبخش باشد. براساس آنچه ذکر شد قواعد و سبک رفتاری خاص اهل بیت علیهم السلام در مواجهه با اهانت‌ها مانند سایر عرصه‌ها قابل استخراج و تبعیت است.

لازمه چنین پژوهشی آن است که همه موارد اهانت و مواجهه اولیاء دین با آن به صورت جامع استخراج و بررسی شوند تا از یک جانبه‌گرایی و افتادن در ورطه تمایلات و خواسته‌های شخصی پرهیز شود.

از فواید این پژوهش جامع می‌تواند توجه به جنبه‌های اجتماعی مسئله اهانت باشد؛ زیرا گاه مسئله اصلی، اهانت یک فرد تنها و بدون اثر اجتماعی به مقدسات و خصوصاً معصومان نمی‌باشد و به خصوص در دوران کنونی و با گسترده شدن رسانه‌های جمعی و عرصه‌های رسانه‌ای زندگی عمومی، جنبه اجتماعی چنین اقدامات ناشایستی پررنگ شده و گاه بر جنبه فردی این مسئله غلبه می‌کند. در چنین مواردی بی‌توجهی به جنبه اجتماعی، خود یک نقطه ضعف غیرقابل اغماض است. در فرایند این پژوهش چنان‌که در فصل‌بندی پژوهش اشاره خواهد شد، در یک گفتار تفصیلی به بررسی ریشه‌ها و اصطلاحات رایج در این زمینه در ادبیات حدیثی و روایت پرداخته خواهد شد؛ در آن گفتار تلاش محقق آن خواهد بود که به واژگان و اصطلاحات معاصر این زمینه نیز توجه شود.

در این پژوهش تلاش خواهد شد تا با بررسی آیات، احادیث و روایات تاریخی، روش معصومان در مقابله با اهانت‌ها ارائه شود؛ و از این رو به بررسی سابقه اهانت به معصومان در قرآن، حدیث و نیز سیره معصومان در مواجهه با اهانت‌کنندگان خواهد پرداخت.

شایان ذکر است که در این پژوهش رویکرد فقهی مرسوم که استخراج احکام فرعی از ادله تفصیلی باشد، اتخاذ نخواهد شد و حتی المقدور تلاش محقق آن است که پژوهش در حیطه اصلی آنکه علوم قرآن و حدیث است، با رویکردی سیاستگذارانه در حوزه فرهنگ و ارتباطات باقی بماند.

با تدبر در شیوه متفاوت برخورد معصومان با اهانت‌ها، سعی خواهد شد تا شیوه آن بزرگواران در مواجهه با مسئله اهانت استخراج گردد و راهنمای مؤمنان در برخورد با اهانت‌ها و اهانت‌کنندگان به معصومان باشد؛ به این ترتیب پژوهش در این پژوهش متمرکز بر ابعاد فقهی نخواهد بود، بلکه به دنبال پژوهشی است که بتواند در ایجاد یک حرکت فرهنگی در این زمینه مؤثر باشد.

شایان ذکر است که در این پژوهش، جنبه‌های قولی اهانت بیشتر مدنظر قرار داشته است. توضیح آنکه مصائبی که اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام با آن مواجه شده‌اند و اقداماتی که دشمنان آن بزرگان علیه ایشان مرتکب شده‌اند، هیچ‌کدام خالی از اهانت نبوده است؛ اما از آنجاکه این اهانت‌ها بیشتر جنبه فعلی و عملی داشته است و کمتر جنبه قولی در آنها مطرح بوده است، پژوهش حاضر خود را مکلف به پرداختن به آنها ندیده است. البته گاه اهانت‌های فعلی و عملی با اهانت‌های قولی و کلامی همراه بوده است که در مواردی به آنها نیز پرداخته شده است؛ از این جهت است که مسائل مربوط به شهادت اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام و اقدامات دشمنان در به شهادت رساندن آنها کمتر در این پژوهش مورد بحث قرار گرفته است.

در پایان این مقدمه و پیش از ورود به مباحث اصلی پژوهش شایسته است توجه مخاطبان این پژوهش به چند نکته جلب گردد:

در ترجمه متون عربی (اعم از متن حدیث و یا عبارات مورخان)، نویسنده تلاش کرده است که ترجمه سلیس و روانی از آن‌ها همراه با تلخیص ارائه دهد. در مورد آیات قرآن کریم با توجه به اهمیت دقت در ترجمه قرآن، در همه جای پژوهش صرفاً از ترجمه مرحوم آیت‌الله مشکینی استفاده شده است.

برای جلوگیری از تطویل و خارج شدن پژوهش از محدوده متعارف آن، بخش قابل

توجهی از متون تاریخی و حدیثی تلخیص شده است و از این جهت اصل عبارات عربی احادیث و روایات تاریخی جز در مواردی که ذکر آنها ضروری به نظر می‌رسید، حذف شده است. در موارد ضروری نیز تلاش شده است که متن در پایورقی و به صورت حداقل ممکن ذکر شود.

غالب منابعی که در این پژوهش به آنها مراجعه شده است، از دو ویژگی قدمت و اعتبار به صورت هم‌زمان برخوردارند؛ از این جهت، هر جا که چند منبع برای مطلبی مطرح بوده است، تلاش شده است که منابع بر اساس ترتیب زمانی و سال وفات مؤلفان ذکر شود و در مواردی که منابع فراوانی مطرح بوده است، به ذکر معتبرترین و متقدم‌ترین منبع اکتفا گردد.

در استناد به منابع الکترونیک دقت شده که حتماً به کتابی که نسخه‌اش «موافق للمطبوع» باشد ارجاع داده شود و اطلاعات کتاب‌شناختی همان نسخه در منابع و مآخذ درج شده است.

از دیگر نکاتی که شایسته است در مقدمه پژوهش حاضر به آن توجه شود، این است که به دلایل متعددی امکان بررسی سندی و درایی تک‌تک احادیث و روایات تاریخی وجود نداشت؛ به عبارت دیگر امکان استفاده از روش‌های کهن و نوین نقد حدیث درباره استناد و اعتبار و مدلولات تک‌تک این روایات ممکن نبود؛ زیرا در این پژوهش صدها روایت مورد توجه و مورد نیاز بوده است که امکان عملی بررسی مورد به مورد همه این روایات وجود نداشت؛ زیرا در پژوهشی که قریب به هزار روایت یا بیشتر مورد توجه و بررسی بوده است، این کار عملاً غیرممکن است؛ اما از آنجا که دست شستن از شیوه‌های کهن و نوین نقد حدیث و دقت نکردن به استناد و اعتبار و مدلولات روایات نیز ممکن نیست، و بی‌توجهی به این موارد می‌تواند به ضعف و اشکالاتی غیرقابل اغماض منجر شود، لازم دیده شد که به طرق مختلفی از ورود احادیث و روایات تاریخی ضعیف و مشکل‌دار به پژوهش جلوگیری به عمل آید؛ به عنوان مثالی از این طرق، می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

سعی شده روایاتی که در جای خود محرف بودن یا ضعف غیرقابل اغماض آن

مشخص شده است در این پژوهش مورد استفاده قرار نگیرد. مطلعان از مباحث تاریخی و حدیثی می‌دانند که ضعف برخی از گزارش‌های تاریخی در مورد سیره معصومان با نقدها و ارزیابی‌های مختلف نشان داده شده است؛ از این رو در پژوهش حاضر تلاش شده است که در متون تاریخی و روایی از منابع و مواردی استفاده شود که چنین شائبه‌ای در مورد آنها وجود ندارد.

استناد به روایات معتبر و بررسی متن احادیث و روایات تاریخی از جمله کارهای اصلی این پژوهش بوده است که کمتر حدیث یا گزارش تاریخی در این پژوهش آمده است که از ناحیه فقه الحدیثی مورد توجه نبوده باشد. نکته بعدی این است که بسیاری از روایاتی که در این پژوهش ذکر شده، روایات تاریخی است. راه ارزیابی گزارش‌های تاریخی با قول معصوم تفاوت دارد. در این زمینه سعی شده روایات از منابعی که دو ویژگی قدمت (یعنی منابع دسته اول) و اعتبار (یعنی منابعی که به عنوان منابع معتبر تاریخی تلقی به قبول شده‌اند) را دارا هستند، استخراج شود. در همین مراجعه هم تلاش شده است که از ذکر آنچه اشکالات جدی در نقل تاریخی دارد پرهیز شود.

نکته بعدی استفاده از احادیث اهل سنت است؛ در این زمینه سعی شده روایات اهل سنت مبنا و اصل کار محقق قرار نگیرد، بلکه با آوردن روایاتی از منابع و طرق شیعی که به لحاظ محتوا معتبر بوده‌اند، در مواردی نشان داده شده است که اهل سنت نیز در این مسئله نظرات موافقی با نظرات شیعی داشته‌اند؛ به عبارت دیگر تلاش شده روایات اهل سنت حتی به عنوان مؤید استفاده نگردد، بلکه به عنوان نشانی از موافقت فریقین با این مسئله ذکر شود.

فصل اول: کلیات، مفاهیم و اصطلاحات

گفتار اول: کلیات

۱-۱. بیان مسئله

مسئله اصلی پژوهش حاضر فهم نوع مواجهه معصومان علیهم السلام با اهانت و اهانت‌کنندگان و تلاش برای ایجاد الگویی امروزی از راهکارهای مواجهه معصومان علیهم السلام با اهانت است. آنچه در مرکز توجه تحقیق حاضر قرار دارد این است که اولاً چه اهانت‌هایی در طول حیات و زمان حضور معصومان به ایشان صورت گرفته است و ایشان در مواجهه با این اهانت‌ها چه اقداماتی انجام داده‌اند. چنین بررسی‌ای زمینه را برای فهم بهتر منطق عملی ثابت ایشان در مواجهه با اهانت فراهم می‌سازد. مسئله اصلی پژوهش چنان‌که ذکر شد این است که راهکارهای معصومان علیهم السلام در مواجهه با اهانت، احصاء، فهم و علت‌یابی گردد و درنهایت از آنها الگویی برای وضعیت کنونی استخراج گردد.

۲-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت این تحقیق در این نکته است که با توجه به اهانت‌های مکرر سازمان یافته از سوی دشمنان دین، مؤمنان در بیشتر موارد در انتخاب شیوه مناسب پاسخگویی دچار حیرت و تردید شده و یا متأسفانه شیوه‌های نامناسب را برمی‌گزینند. لذا لازم است در یک تحقیق علمی شیوه مناسب پاسخگویی در برابر حجم بالای اهانت‌ها پیشنهاد گردد.

شایان ذکر است که این موضوع به لحاظ حجم و بسط پژوهشی، ظرفیت نگارش پژوهش‌های متعددی را دارد به حدی که احصا و پژوهش در بخش قرآنی یا حدیثی آن هرکدام به صورت جداگانه ظرفیت یک پژوهش مستقل را دارند. همچنین در این پژوهش یک بررسی علمی و پژوهشی مقصود اصلی است. همچنین این پژوهش در راستای اولویت‌های پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام قرار دارد و نیز همسو با نیازهای جامعه اسلامی و دفاع از کیان تشیع می‌باشد؛ زیرا امروزه بالفعل با این موضوع مواجه هستیم و واکنش رسانه‌ها در این باره نیز بیشتر دفعی و مقطعی است؛ از این جهت پژوهش حاضر یک پژوهش کاربردی محسوب می‌شود که مباحث نظری و اندیشه‌ای به کار گرفته شده در آن، در جهت استفاده عملی امروزی قرار دارد.

۳-۱. ضرورت نظری

به لحاظ نظری برای این تحقیق می‌توان ضرورت‌های ذیل را بیان داشت:

۱-۳-۱. توسعه ادبیات نظری از مفهوم اهانت

از جمله ضرورت‌های تحقیق حاضر آن است که مفهوم اهانت به لحاظ ادبیات نظری دچار فقر است و بدون توسعه ادبیات نظری در این باره امکان پژوهش‌های جدی در این زمینه وجود ندارد؛ از این رو در تحقیق حاضر تلاش خواهد شد تا مفهوم اهانت مورد کاوش بیشتری قرار گیرد و به این واسطه یکی از ضعف‌های نظری موجود در این زمینه برطرف گردد. به همین منظور در پژوهش حاضر یک فصل به صورت تفصیلی به تشکیل طرح کلی ریشه‌ها و اصطلاحات اهانت خواهد پرداخت.

۱-۳-۲. بسط دانش بشری در حوزه اهانت

از جمله ضرورت‌های این تحقیق افزودن دانش بشری در حوزه اهانت و افزودن بر آگاهی‌های علمی در مورد اهداف و چگونگی و شیوه‌های اهانت برای بهبود آگاهی و توان برای مقابله با آن است.

۱-۳-۳. آگاهی از آموزه‌های قرآنی و روایی در حوزه اهانت

از جمله ضرورت‌های این تحقیق به لحاظ نظری آن است که آموزه‌های قرآنی و حدیثی تاکنون به صورت تفصیلی و با هدف بررسی شیوه‌های پاسخگویی اولیاء الهی به اهانت‌کنندگان مورد دقت نظر قرار نگرفته است؛ از این رو شایسته است که آموزه‌های قرآنی و روایی در حوزه اهانت یک بار به صورت تفصیلی مورد بررسی و دقت نظر قرار گیرد.

۱-۴. ضرورت عملی

تحقیق حاضر علاوه بر ضرورت‌های نظری مذکور، شامل ضرورت‌های عملی زیر نیز هست. شایان ذکر است که منظور از ضرورت عملی، دستاوردهای پژوهشی ناظر به کاربرد و عمل است.

۱-۴-۱. توصیه به کارگزاران جامعه جهت تصحیح سیاست‌گذاری‌ها در مقابله با اهانت

مقابله با اهانت نیازمند سیاست‌گذاری مشخص و روشنی است که از آموزه‌های دینی و توصیه‌های معصومان نشئت گرفته باشد. البته پژوهش حاضر به صورت تفصیلی به حوزه سیاست‌گذاری وارد نمی‌شود چراکه این حوزه در حیطه مأموریت‌های مشخص شده برای این پژوهش نیست؛ اما نتایج و دستاوردهای این پژوهش می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری در این حیطه قرار گیرد و از این جهت می‌توان از جمله ضرورت‌های عملی این پژوهش را مسئله سیاست‌گذاری دانست.

۱-۴-۲. توصیه‌های عملی در جهت آموزش برای مواجهه صحیح با اهانت

از جمله نتایج این پژوهش در عرصه عمل آن خواهد بود که توصیه‌های عملی در جهت آموزش برای مواجهه صحیح با اهانت را فراهم خواهد کرد. شایان ذکر است که بدون پژوهشی مفصل در باب راهکارهای مقابله با اهانت در سیره معصومان و متکی به قرآن

کریم و منابع حدیثی و تاریخی، امکان استخراج توصیه‌های عملی برای مقابله با اهانت وجود نخواهد داشت.

۱-۴-۳. دستیابی به الگوی عملی مبتنی بر آموزه‌های قرآن و روایات در حیطة مواجهه

با اهانت

دستیابی به یک الگوی عملی مشخص برای زمان حاضر در جهت روشن کردن شیوه صحیح مواجهه با اهانت، از اهداف و ضرورت‌های اصلی این پژوهش است. به دست آوردن الگویی عملی مبتنی بر آموزه‌های قرآن کریم و روایات می‌تواند نقشی جدی در اصلاح شیوه مواجهه کنونی ما با اهانت و اهانت‌کنندگان داشته باشد.

۱-۵. پیشینه تحقیق

تاکنون در مسئله اهانت به معصومان - و تکرار چندین باره این امر - که یکی از مسائل مبتلابه کنونی جوامع اسلامی است، به نظر می‌رسد جز برخوردهای شعاری و مقطعی، هیچ‌گونه کار علمی و پژوهشی برای استخراج شیوه معصومان در مواجهه با این سیل اهانت صورت نگرفته است. لازم به ذکر است که تحقیقات موجود در باب اهانت، سب، لعن و... بیشتر صبغه فقهی و حقوقی دارند. تاکنون آثار علمی متعددی با موضوع سبّ النبی به رشته تحریر در آمده است. مقالات نگاشته شده نیز بیشتر همین صبغه را دارند.

از کتب نگاشته شده در این زمینه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ابن تیمیه، احمد بن عبدالحلیم (۱۹۹۸ م)، صارم المسلول علی شاتم الرسول، به کوشش: ابراهیم شمس‌الدین، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- سبکی، محمد بن عبدالکافی (۱۴۲۱ق)، السیف المسلول علی من سب الرسول، به کوشش: احمد الغوج، عمان: دارالفتح.
- احمدی کنگانی، موسی (۱۳۸۴ش)، پژوهشی پیرامون مجازات توهین‌کننده به پیامبر و امامان علیهم‌السلام از دیدگاه قرآن و سنت و فقهای مذاهب پنج‌گانه، قم: عالمه.

برخی از مقالات نگاشته شده در این زمینه عبارت‌اند از:

- زراعت، عباس، «بررسی جرم اهانت به مقدسات اسلام» مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۵۶، (تابستان ۱۳۸۱): ۱۴۳-۱۶۵.
  - زراعت، عباس، «بررسی فقهی و حقوقی جرم سب النبی» مطالعات اسلامی، شماره ۵۷، (پاییز ۱۳۸۱): ۷۵-۱۰۴.
  - مرجانی، سعید، «بررسی جرم اهانت به مقدسات مذهبی در قوانین موضوعه و متون فقهی»، دادرسی، شماره ۶۹ (مرداد و شهریور ۱۳۸۷): ۳-۸.
  - مرجانی، سعید، «بررسی عناصر متشکله جرم اهانت به مقدسات مذهبی»، کانون وکلا، شماره ۱۹۸ و ۱۹۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶): ۱۹۰-۱۹۹.
  - اشرف، صدیقه؛ ساقی، طلعت، «جایگاه فقهی حقوقی جرم اهانت به مقدسات اسلام»، فقه و تاریخ تمدن، شماره ۱۹، (بهار ۱۳۸۸): ۴۷-۷۶.
  - جواهری، محمدرضا، «استنباط حکم سب النبی از ابعاد سه‌گانه سنت اسلامی»، پژوهش‌نامه فقه اسلامی و مبانی حقوق، شماره ۲، (تابستان ۹۳): ۲۵-۴۵.
  - شاکری، ابوالحسن؛ غلام‌نژاد، یاسر، «بررسی حکم قتل سب النبی و ائمه اطهار»، فقه و مبانی حقوق اسلامی، شماره ۱، (بهار و تابستان ۱۳۹۰): ۹۹-۱۱۵.
- علاوه بر کتب و مقالات، پایان‌نامه‌های معدودی در این زمینه نیز تاکنون دفاع شده است که از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- صابر، حسن، «بررسی توهین به مقدسات اسلام در فقه و قوانین کیفری ایران»، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۸۸.
  - غلامی، مهدی، «بررسی فقهی حقوقی جرم اهانت به مقدسات اسلام (موضوع ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی) با نگرش به کتاب آیات شیطانی»، دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.

چنان‌که مشاهده می‌شود وجهه غالب بر این پژوهش‌ها جنبه فقهی و حقوقی مسئله اهانت است. در غالب این پژوهش‌ها تلاش شده است تا حکم فقهی و حقوقی اهانت‌کننده به پیامبر یا مقدسات دینی بحث و بررسی شوند. در برخی از این پژوهش‌ها ملاک بررسی مباحث فقهی و احکام صادرشده از سوی شارع در این زمینه بوده است و

برخی دیگر به قوانین موضوعه و راهکارهای حقوقی مقابله با اهانت‌کننده توجه شده است. این در حالی است که چنان‌که ذکر شد، در باب جنبه مورد نظر این پژوهش یعنی بررسی قرآنی و روایی شیوه مواجهه معصومان با اهانت، کار مستقلی صورت نگرفته است. تنها اثر مستقل پژوهشی در این زمینه مقاله‌ای از نگارنده این پژوهش است که با عنوان «سیره معصومان علیهم‌السلام در مواجهه با اهانت‌کنندگان» در دو فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات قرآن و حدیث منتشر شده است.^۱

همان‌طور که اشاره شد در این زمینه آن‌گونه که باید و شاید کار علمی و پژوهشی انجام نشده؛ اما فعالیت‌های غیرعلمی و صرفاً تبلیغی فراوان است. براین اساس به عنوان سابقه پژوهش نمی‌توان از آثار ذکرشده در بالا سخن گفت؛ زیرا این آثار هرچند به موضوع این پژوهش نزدیک هستند اما مشخصاً در باب موضوع اصلی پژوهش بحث و تحقیق نداشته‌اند.

۶-۱. روش تحقیق

روش تحقیق مجموعه‌ای از قواعد، ابزارها و راه‌های معتبر و نظام‌یافته برای بررسی واقعیت‌ها، کشف مجهولات و دستیابی به راه‌حل مشکلات است. پایه هر علم روش شناخت آن است و اعتبار و ارزش قوانین هر علمی به روش‌شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود.

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است. تحقیق توصیفی-تحلیلی به منظور توصیف عینی و کیفی محتوای مفاهیم به صورت نظام‌دار انجام می‌شود. محقق در چنین تحقیقی به دنبال تجزیه و تحلیل و توصیف مطالب است. پژوهش حاضر بر اساس اهداف و سؤال‌های اساسی طی مراحل ذیل انجام شده است:

۱. بررسی و تبیین کلی از مفهوم اهانت و واژه‌های مرتبط با آنکه به این منظور با استفاده از کتب لغت متقدم و تتبع تفصیلی در کتب تاریخی تلاش شده است تا مفهوم

۱. مطیعی، میثم، «سیره معصومان در مواجهه با اهانت‌کنندگان»، دو فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات قرآن و حدیث، سال هفتم، شماره ۱۳، (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۸۱-۱۰۳.

اهانت و واژه‌ها و اصطلاحات مرتبط با آن تبیین شوند.

۲. همه آیات قرآن که مرتبط با اهانت است بررسی شده و برای فهم بهتر به تفاسیر مهم فریقین مراجعه شد. به این منظور ابتدا همه آیات مرتبط با بحث پژوهش شناسایی و دلالت این آیات بر مباحث این پژوهش مورد بررسی تدبیری قرار گرفت. در ادامه با استفاده از تفاسیر مهم فریقین تلاش شد تا آموزه‌های قرآنی در باب شیوه مواجهه معصومان با اهانت و اهانت‌کنندگان به صورت نظام‌یافته ارائه شود.

۳. احادیث و روایات تاریخی مرتبط با اهانت بررسی شده و مطالب فراهم آمده با توجه به سؤالات پژوهش بررسی و از نظر محتوا طبقه‌بندی گردید. هدف اصلی در این مرحله آن بوده است که راهکارهای معصومان در رویارویی با اهانت به صورت دسته‌بندی شده و با توجه به شرایط مختلف استخراج گردد.

۴. درنهایت تلاش شده است که با استفاده از دستاوردهای مراحل قبلی، مبانی معصومان در مواجهه با اهانت استخراج و دسته‌بندی گردد و براین اساس الگویی برای رویارویی کنونی با اهانت فراهم شود.

۱-۷. جنبه نوآوری تحقیق

چنان‌که در قبلاً متذکر شدیم تاکنون اثر مستقلی در موضوع این پژوهش نوشته نشده است و هیچ‌یک از آثار ذکرشده در سابقه پژوهش دقیقاً به موضوع اصلی این پژوهش نپرداخته‌اند؛ از این رو پژوهش حاضر در موضوع خود نیز بدیع و نو جلوه می‌کند؛ زیرا تاکنون اثری در مورد راهکارها و شیوه مواجهه معصومان با اهانت با تکیه بر پژوهش‌های قرآنی، حدیثی و تاریخی نگارش نیافته است.

علاوه بر این کلیت پژوهش و ایجاد یک طرح کلان و استخراج یک الگو از همه این مباحث پراکنده در تاریخ و حدیث و آیات و... نشان‌دهنده نوآوری صورت گرفته در این پژوهش است. در واقع آن نخ تسبیحی که مباحث پراکنده را به هم پیوند داده و باعث شده است چنین سامانی ایجاد شود، نوآوری این پژوهش است؛ به عنوان مثال در مباحث لغوی این پژوهش اینکه مؤلف پژوهش، معانی لغوی ریشه‌ها و اصطلاحات مختلف اهانت را مورد پژوهش قرار داده است، نوآوری محسوب نمی‌شود اما همین‌که